

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น

ณ ตำบลหลุบเลา อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร

Family well-being among skipped generation family

at Luplao sub-district, Phuphan district, Sakon Nakhon province

บทความวิจัย

วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ

Journal of Nursing Science & Health

ปีที่ 42 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน) 2562

Volume 42 No.2 (April-June) 2019

กรรณิกา ภูธรเลิศ พย.ม.* พัทธจารภรณ์ เจนใจวิทย์ ปส.ค.**

Kannika Phutornlert MN.S* Patcharaporn Jenjaiwit Ph.D.**

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงบรรยาย เพื่อศึกษาความอยู่ดีมีสุขครอบครัวข้ามรุ่น กลุ่มตัวอย่างครอบครัวข้ามรุ่นในตำบลหลุบเลา อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร จำนวน 150 ครอบครัว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ตามแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า ความอยู่ดีมีสุขครอบครัวข้ามรุ่น อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 1.96, S.D. = 0.49) ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน มีคะแนนสูงสุด อยู่ในระดับดี (\bar{X} = 2.32, S.D. = 0.10) การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน คะแนนต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 1.76, S.D. = 0.09) ข้อมูลที่ได้ พยาบาลครอบครัวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าใจความอยู่ดีมีสุขครอบครัวข้ามรุ่นและเป็นแนวทางส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขครอบครัว

คำสำคัญ: ครอบครัวข้ามรุ่น, ความอยู่ดีมีสุขครอบครัว

Abstract

This descriptive study was aimed to explore the skipped generation families well-being. The samples were 150 families, who have lived at Luplao sub - district, Phuphan district, Sakon Nakhon province. The information was collected by using the questionnaires which were developed by the researcher. The data were analyzed by the average, percentage, standard deviation, and the content analysis. This study revealed that a medium level of skipped generation family well- being (\bar{X} = 1.96, S.D. = 0.49). Community interaction showed that the highest score was a good level (\bar{X} = 2.32, S.D. = 0.10), while basic needs response showed the lowest score was a medium level (\bar{X} = 1.76, S.D. = 0.09). This information would provide family nurse practitioners and related organizations more understanding about skipped generation families and plan to promote the family well-being.

keywords: skipped generation family, family well-being

*Master degree of Nursing Science student in Family Nursing Practitioner, Faculty of Nursing, Khon Kaen University

**Co-responding author, Assistant professor, Faculty of Nursing, Khon Kaen University, Thailand

บทนำ

ครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคม แต่มีความสำคัญมากในการอบรม สั่งสอน เลี้ยงดูและหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล จากเดิมการดูแลบุตรเป็นบทบาทหลักของบิดามารดาที่ต้องช่วยกันในการดูแลหรืออาจจะฝากปู่ย่าตายาย ช่วยดูแลในระหว่างที่บิดามารดาไปทำงานนอกบ้าน แต่ปัจจุบันจากการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นเพื่อทำงานของบิดามารดา การที่บิดามารดาตั้งครุภักดิ์ในวัยรุ่น การหย่าร้างหรือแยกทางกัน การติดสารเสพติด ติดคุก มีปัญหาทางด้านสุขภาพกายและจิตใจ การทอดทิ้ง และทารุณกรรมเด็ก สาเหตุเหล่านี้ทำให้ปู่ย่าตายายต้องทำหน้าที่ในการดูแลหลาน จึงเกิดโครงสร้างครอบครัวแบบใหม่ที่เรียกว่า “ครอบครัวข้ามรุ่น” (skipped generation families) ซึ่งเป็นครอบครัวที่ปู่ย่าตายายเป็นหัวหน้าครอบครัวและอาศัยอยู่กับหลาน ทำหน้าที่หลักในการดูแลหลาน โดยที่บิดามารดาของเด็กไม่ได้พำนักอาศัยอยู่ด้วย¹⁻⁵

จากการศึกษาพบว่าในสังคมตะวันตกมีครอบครัวข้ามรุ่น 2.3 ล้านครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 3 ของครอบครัวที่มีปู่ย่าตายายเป็นหัวหน้าครอบครัวในปี ค.ศ. 1970 และเพิ่มเป็น 4.2 ล้านครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 6 ของครอบครัวที่มีปู่ย่าตายายเป็นหัวหน้าครอบครัวในปี ค.ศ. 2012⁶จากการสำรวจโครงสร้างครัวเรือนในประเทศไทย พบว่า มีลักษณะครอบครัวข้ามรุ่นจำนวน 107,494 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 0.95 ของครอบครัวทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2530 และเพิ่มขึ้นเป็น 405,615 ครอบครัว หรือร้อยละ 2.07 ของครอบครัวทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2556⁷ จะเห็นได้ว่ามีอัตราการเกิดครอบครัวข้ามรุ่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ ตามลำดับ⁸

การเกิดครอบครัวข้ามรุ่นหากเกิดจากการอพยพย้ายถิ่นเพื่อทำงานของบิดามารดา ครอบครัวจะได้รับการสนับสนุนทางการเงินและเครื่องอุปโภค

บริโภคต่าง ๆ จากบิดามารดาของหลานทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น⁹ แต่อย่างไรก็ตามหลายครอบครัวไม่ได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากบิดามารดาของหลานทำให้ครอบครัวมีความยากลำบาก ปู่ย่าตายายต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเลี้ยงดูหลาน³ ปู่ย่าตายายต้องทำหน้าที่หลักในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ร่วมกับ การเลี้ยงหลาน ทำให้เกิดความเหนื่อยล้า รู้สึกเป็นภาระและเกิดความเครียด^{10,11} โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีปู่ย่าตายายเป็นผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพ การรับผิดชอบดูแลหลานที่เป็นเด็กปฐมวัยมีความพิการ หรือมีปัญหาสุขภาพทำให้สุขภาพของปู่ย่าตายายแยลงและไม่สามารถดูแลเอาใจใส่หลานเท่าที่ควร จึงเลี้ยงหลานแบบปล่อยปะละเลย ทำให้หลานรู้สึกขาดความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัว¹² บางคนมีพัฒนาการล่าช้า¹³ นอกจากนี้การรับผิดชอบหน้าที่ที่มากเกินไป ทำให้ปู่ย่าตายายแสดงออกในรูปแบบประชดประชัน ทำให้หลานซึมซับและแสดงออกพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เชื่อฟัง¹⁴เกิดความขัดแย้งและสัมพันธ์ภาพที่ไม่ดีระหว่างปู่ย่าตายายและหลาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีหลานที่เป็นวัยรุ่น การเกิดช่องว่างระหว่างวัยนี้อาจทำให้หลานมีพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมทางเพศ การติดเพื่อน ติดเกมส์ การเสพยาเสพติด เป็นต้น^{5,15-16} จะเห็นได้ว่าเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวข้ามรุ่นส่งผลกระทบต่อสมาชิกทั้งหมดในครอบครัว ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับครอบครัวข้ามรุ่นซึ่งมีโครงสร้างครอบครัวแบบใหม่ว่ามีสภาพการอยู่ร่วมกันเป็นอย่างไร

ความซับซ้อนของครอบครัว ทำให้เกิดความท้าทายของครอบครัวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกิจวัตรประจำวัน การทำบทบาทหน้าที่ การรักษาสัมพันธภาพภายในและภายนอกครอบครัว ดังนั้นจึงมีนักวิชาการหลายท่านและหลายองค์กรให้ความสนใจในการศึกษาเพื่อวัด ประเมิน และตรวจสอบ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว รวมทั้งคำที่คล้ายคลึง คือ “คุณภาพชีวิต

ครอบครัว” “ความผาสุกของครอบครัว” หรือ “ครอบครัวอบอุ่น” คำว่า “ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว” ถูกนำมาใช้เพิ่มมากขึ้น เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า “ความสุข”¹⁷ แต่ยังไม่มีความหมายที่ยอมรับกว้างขวางอย่างเป็นทางการ ให้ความหมายจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา¹⁸ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเป็นการรับรู้สภาพครอบครัวของสมาชิกในครอบครัวอันเกิดจากการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย สมาชิกทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม สามารถตอบสนองความต้องการของครอบครัวและนำไปสู่เป้าหมายทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม อารมณ์ และจิตใจ¹⁷⁻¹⁹ การศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวจะทำให้เข้าใจผลกระทบของเศรษฐกิจ สังคม การบริการทางสังคม หรือนโยบายต่าง ๆ ที่มีต่อ การรับรู้ของสมาชิกในครอบครัว ในการวัดความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวจะวัดตามองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อการทำหน้าที่ของครอบครัวทั้งหมด และในระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง เช่น บุคคล สัมพันธภาพ ครอบครัว ชุมชน และสังคม ความเสี่ยงและปัจจัยป้องกัน ซึ่งจะให้เห็นแนวโน้มของผลลัพธ์ของครอบครัว จึงสามารถใช้ในการวางแผนให้การบริการที่มีประสิทธิภาพเพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนการทำหน้าที่ของครอบครัวได้จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีการศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว และหัวข้อใกล้เคียงคือ คุณภาพชีวิตครอบครัว ในครอบครัวเกษตรกร ครอบครัวยากจน และครอบครัวทั่วไป Shakya, Usita, Eisenberg, Wenton & Liles¹¹ ได้ศึกษาความกังวลเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของปู่ย่าตายายในครอบครัวข้ามรุ่น ในรัฐ San diego สหรัฐอเมริกา พบว่า ปู่ย่าตายายรู้สึกอ่อนเพลีย เป็นภาระ เกิดความเครียด สำหรับการศึกษาค้นคว้าความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในประเทศไทย ดารุณี จงอุดมการณ์ และคณะ²⁰ ได้ศึกษาเพื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวยากจนและครอบครัวทั่วไป พบว่า คุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ครอบครัว

ยากจน $\bar{X} = 4.70$, $SD = 0.45$ และครอบครัวทั่วไป $\bar{X} = 4.59$, $SD = 0.54$) ซึ่งด้านการสืบทอดจารีตประเพณีปฏิบัติในชุมชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (ครอบครัวยากจน $\bar{X} = 4.77$, $SD = 0.41$ และด้านความปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมและสารพิษมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (ครอบครัวยากจน $\bar{X} = 4.59$, $SD = 0.67$ และครอบครัวทั่วไป $\bar{X} = 4.32$, $SD = 0.81$) อยู่ในระดับมาก และเยาวชนลักษณะ คำชา²¹ ได้ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว กรณีศึกษาในตำบลบ้านดง อำเภอบุรฉัตร จังหวัดขอนแก่น พบว่า ความอยู่ดีมีสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$, $SD = 0.66$) ด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.53$, $SD = 0.79$) อยู่ในระดับมาก และด้านสังคมและวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.31$, $SD = 0.66$) อยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบการศึกษาค้นคว้าความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในประเทศไทยซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าครอบครัวข้ามรุ่นมีความอยู่ดีมีสุขเป็นอย่างไร

ตำบลหลุมเสา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีครอบครัวข้ามรุ่นจำนวน 168 ครอบครัว จากการสำรวจเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2559 ซึ่งโครงสร้างหน้าที่ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นนับว่าเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนให้การดูแล ส่งเสริมสุขภาพครอบครัว แต่ที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาค้นคว้าความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น จึงทำให้ขาดข้อมูลในการดูแลสุขภาพครอบครัวข้ามรุ่น ดังนั้นในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นพยาบาลครอบครัว มีบทบาทสำคัญในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพครอบครัวแบบองค์รวม จึงสนใจศึกษาค้นคว้าความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในชุมชนแห่งนี้โดยผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และเปรียบเทียบองค์ประกอบและตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวของแบบประเมินความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว 5 ชุด ได้แก่ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวประเทศนิวซีแลนด์ ความอยู่ดีมีสุขของ

ครอบครัวประเทศมาเลเซีย²² ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวของสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล คุณภาพชีวิตครอบครัวและความอยู่ดีมีสุข ม. ขอนแก่น²⁰ (KKU QoL Well) และครอบครัวอบอุ่น สำหรับครอบครัวในจังหวัดลำปางของศรีประไพ อินทร์ชัยเทพ²³ และวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ประกอบ และ ตัวชี้วัด พัฒนาให้เหมาะสมกับครอบครัวข้ามรุ่น จนได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวข้ามรุ่น ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 46 ตัวชี้วัด ได้แก่ ด้านการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (รายได้ หนี้สิน ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงบริการ) สุขภาพและความปลอดภัย การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในตำบลหลุมเสา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูลที่ได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับพยาบาลครอบครัว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าใจสถานะครอบครัวข้ามรุ่นได้ดียิ่งขึ้น และวางแผนในการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในด้านที่ไม่ดีและส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในด้านที่ดีอยู่แล้วให้คงอยู่อันจะทำให้เป็นครอบครัวข้ามรุ่นที่พึงประสงค์เป็นทรัพยากรที่ดีของสังคม เพื่อพัฒนาประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในตำบลหลุมเสา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ครอบครัวข้ามรุ่น เป็นโครงสร้างครอบครัวแบบใหม่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของบิดามารดาของหลาน การตั้งครุภักวีรุ่น การหย่าร้าง หรือแยกทางกัน การติดสารเสพติด/ติดคุก มีปัญหาด้านสุขภาพกาย

และจิตใจ การทอดทิ้งและทารุณกรรม⁵ ทำให้บิดามารดาไม่สามารถดูแลบุตรของตนได้ ครอบครัวจึงมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเพื่อรักษาสมาคมของครอบครัว

การเกิดครอบครัวข้ามรุ่นครอบครัวจะได้รับ การสนับสนุนทางการเงินและเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ จากบิดามารดาของหลานทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น⁹ แต่อย่างไรก็ตามหลายครอบครัวไม่ได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากบิดามารดาของหลานทำให้ครอบครัวมีความยากลำบาก ป่วยตายายต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเลี้ยงดูหลาน³ ป่วยตายายต้องทำหน้าที่หลักในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ร่วมกับ การเลี้ยงหลาน ทำให้เกิดความเหนื่อยล้า รู้สึกเป็นภาระและเกิดความเครียด¹²⁻¹³ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีป่วยตายายเป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาสุขภาพ การรับผิดชอบดูแลหลานที่เป็นเด็กปฐมวัยมีความพิการ หรือมีปัญหาสุขภาพ ทำให้สุขภาพของป่วยตายายแยลงและไม่สามารถดูแลเอาใจใส่หลานเท่าที่ควร จึงเลี้ยงหลานแบบปล่อยปละเลย ทำให้หลานรู้สึกขาดความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัว¹⁰ การรับผิดชอบหน้าที่ที่มากเกินไป ทำให้ป่วยตายายแสดงออกในรูปแบบประชดประชัน ทำให้หลานซึมซับ และแสดงออกพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เชื่อฟัง¹⁴ เกิดความขัดแย้งและสัมพันธภาพที่ไม่ดีระหว่างป่วยตายายและหลาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีหลานที่เป็นวัยรุ่น การเกิดช่องว่างระหว่างวัยนี้อาจทำให้หลานมีพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมทางเพศ การติดเพื่อน ติดเกมส์ การเสพสารเสพติด เป็นต้น^{5,15-16} จะเห็นว่าการเกิดครอบครัวข้ามรุ่นส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคม สัมพันธภาพ สุขภาพ และการทำบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว การจะเข้าใจสถานะของครอบครัวข้ามรุ่นนั้น จำเป็นต้องมีเครื่องมือในการประเมินสถานะครอบครัว

การศึกษาค้นคว้ามีนักวิชาการหลายท่านหลายองค์กรพยายามศึกษาค้นคว้าภายใต้คำว่า “ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว” “คุณภาพชีวิตครอบครัว”

“ความผาสุกของครอบครัว” หรือ “ครอบครัวอบอุ่น” ทั้งนี้เนื่องจากนิยามที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ จะมีการให้ความหมายที่หลากหลายมีทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกันตามภูมิหลัง พื้นความรู้ ประสบการณ์ของแต่ละหน่วยงาน และวัตถุประสงค์การนำไปใช้ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และสรุปความหมาย “ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น” ว่าเป็นการรับรู้สภาพของครอบครัวข้ามรุ่นของปู่ย่าตายาย และหลานที่มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย ปู่ย่าตายายและหลานทำบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม สามารถตอบสนองความต้องการของครอบครัวและนำไปสู่เป้าหมายทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม อารมณ์ และจิตใจ ของปู่ย่าตายายและหลานในครอบครัวข้ามรุ่น¹⁷⁻¹⁹

เนื่องจากการเกิดครอบครัวข้ามรุ่นส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคม สัมพันธภาพ สุขภาพ และการทำบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ดังนั้น การจะเข้าใจความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น จึงจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบดังกล่าว เพื่อเข้าใจสภาวะของครอบครัวข้ามรุ่น ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว จากแบบประเมินความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว 5 ชุด ได้แก่ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวประเทศนิวซีแลนด์ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวประเทศมาเลเซีย ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวของสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล คุณภาพชีวิตครอบครัวและความอยู่ดีมีสุข ม.ขอนแก่น (KKU QoL Well) และครอบครัวอบอุ่น สำหรับครอบครัวในจังหวัดลำปาง ของ ศรีประไพ อินทร์ชัยเทพ²³ ทำให้ได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวข้ามรุ่น ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ได้แก่ การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (รายได้ หนี้สิน ที่อยู่อาศัย การ เข้าถึงบริการ) สุขภาพและความปลอดภัย การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก

ในการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกองค์ประกอบเหล่านี้ ทำให้เข้าใจความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นได้ดียิ่งขึ้น เป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิง บรรยาย (descriptive study) เพื่อศึกษาความอยู่ดีมีสุขครอบครัวข้ามรุ่นในตำบลหลุมเสา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ครอบครัวข้ามรุ่น ที่มีปู่ย่าตายายอาศัยอยู่กับหลาน ซึ่งเป็นเด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี โดยที่ไม่มีรุ่นบิดามารดา ฟันักอาศัยอยู่ด้วย ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ในตำบลหลุมเสา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร จำนวน 168 ครอบครัว จากการสำรวจเมื่อเดือน เมษายน พ.ศ. 2559

กลุ่มตัวอย่าง คำนวณขนาดกลุ่มใช้สูตรการประมาณการค่าเฉลี่ย กรณีทราบจำนวนประชากรได้ กลุ่มตัวอย่าง 150 ครอบครัว โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ และวิธีการสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลผู้วิจัยพัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 แบบประเมินความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ สังเคราะห์ จนได้เครื่องมือประเมินความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม (แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำเสนอขอความปรึกษาและขอความคิดเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ได้แก่ อาจารย์พยาบาล สาขาวิชาเวชปฏิบัติครอบครัวจำนวน 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวจำนวน 2 ท่าน และ พยาบาลชำนาญการปฏิบัติงานในชุมชน 1 ท่าน จากนั้นหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา ได้

ค่าเท่ากับ 0.81 และนำไปทดสอบใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากร จำนวน 10 ครอบครัว แล้วนำผลที่ได้มาหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของคอนบาค (Cronbrach's Alpha Coefficient) โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปได้ค่าเท่ากับ 0.79

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่ HE 602250 วันที่ 27 กันยายน 2560 ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ์ก่อนการทำสัมภาษณ์ เมื่อได้รับการอนุญาตและลงนามยินยอมเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ดำเนินการสัมภาษณ์ตามขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ได้จะถูกเก็บเป็นความลับ วิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวม และจะถูกทำลายเมื่อสรุปวิเคราะห์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อโครงการผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมแล้ว ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเองด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ขั้นตอนที่กำหนดไว้ ใช้เวลาประมาณ 45 – 60 นาทีต่อครอบครัว ภายหลังจากสัมภาษณ์ ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วน สมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จะถูกวิเคราะห์โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์และครอบครัววิเคราะห์โดยความถี่, ร้อยละ 2) ข้อมูลคะแนนความอยู่ดีมีสุขครอบครัวในครอบครัวข้ามรุ่น วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) ข้อมูลส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม (แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 64.0 อายุ 40-59 ปี ร้อยละ 59.30 สถานภาพสมรสคู่ร้อยละ 90.70 การศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 97.30 อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 82.00 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100.00

ข้อมูลหลานส่วนใหญ่ครอบครัวดูแลหลาน 1 คน ร้อยละ 54.00 หลานอายุอยู่ระหว่าง 6-13 ปี ร้อยละ 55.30 กำลังศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 50.70

ข้อมูลครอบครัวส่วนใหญ่มีสมาชิก 3 คน ร้อยละ 50.00 สมาชิกเจ็บป่วยร้อยละ 64.00 ส่วนใหญ่เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 21.33 รักษาที่ รพ.สต.ตำบลหลุมเสา ร้อยละ 34.70 รายได้ของครอบครัว 5,001-10,000 บาท/เดือน ร้อยละ 63.30 รายจ่ายของครอบครัว 5,001-10,000 บาท/เดือน ร้อยละ 62.70 ครอบครัวมีภาระหนี้สิน ร้อยละ 93.30 เกิดครอบครัวข้ามรุ่นจากการอพยพย้ายถิ่นของบิดามารดาเพื่อทำงาน ร้อยละ 99.30 บิดามารดาของหลานติดต่อกับครอบครัวมากกว่า 4 ครั้ง/เดือน ร้อยละ 85.30

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในตำบลหลุมเสา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร เรียงรายดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น	ร้อยละของครอบครัวที่มีความอยู่ดีมีสุขในแต่ละระดับ				\bar{X}	SD	การแปลผล
	ดี	ปานกลาง	น้อย	ไม่ดี			
ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นโดยรวม	9.33	78.00	12.00	0.67	1.96	0.49	ปานกลาง
ด้านปฏิสัมพันธ์ในชุมชน	38.83	54.00	7.00	0.17	2.32	0.10	ดี
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก	24.00	56.00	20.00	0.00	2.04	0.66	ปานกลาง
ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	19.07	62.13	17.47	1.33	1.99	0.14	ปานกลาง
ด้านสุขภาพและความปลอดภัย	21.56	48.22	21.85	8.37	1.89	0.17	ปานกลาง
ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว	12.26	65.44	18.93	3.37	1.84	0.17	ปานกลาง
ด้านการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (รายได้ หนี้สิน ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงบริการ)	26.30	39.85	20.30	13.55	1.79	0.09	ปานกลาง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำแนกตามความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในตำบลหลุมเสา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร

ตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น	เป็นจริงมาก	เป็นจริงปานกลาง	เป็นจริงน้อย	ไม่เป็นจริง	\bar{X}	SD	แปลผล
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ			
1. ด้านการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (รายได้ หนี้สิน ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงบริการ)							
1.1 ครอบครัวของท่านมีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย	0 0.00	60 40.00	59 39.33	31 20.67	1.19	0.76	น้อย
1.2 ครอบครัวของท่านไม่มีหนี้สิน	3 2.00	3 2.00	60 40.00	84 56.00	0.50	0.64	ไม่ดี
1.3 ครอบครัวของท่านมีเงินออมเพื่อใช้ในยามจำเป็น	4 2.67	31 20.67	66 44.00	49 32.67	0.93	0.80	น้อย
2. สุขภาพและความปลอดภัย							
2.1 สมาชิกในครอบครัวของท่านดื่มสุรา สูบบุหรี่ หรือสารเสพติด	54 36.00	50 33.33	40 26.67	6 4.00	2.01	0.89	ปานกลาง
2.6 ครอบครัวของท่านมีสมาชิกเจ็บป่วยรุนแรง เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังหรือติดสารเสพติดที่เข้ารับการบำบัด	22 14.67	47 31.33	70 46.67	11 7.33	1.53	0.83	ปานกลาง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำแนกตามความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในตำบลหลุมเสา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร (ต่อ)

ตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น	เป็นจริงมาก	เป็นจริงปานกลาง	เป็นจริงน้อย	ไม่เป็นจริง	\bar{X}	SD	แปลผล
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ			
2.9 ครอบครัวของท่านมีการใช้สารเคมี เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมี เป็นต้น	22 14.67	29 19.33	59 39.33	40 26.67	1.22	1.00	น้อย
3. ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว							
3.1 ครอบครัวท่านมีสมาชิกทำหน้าที่หารายได้/ผลผลิตเพียงพอ กับความต้องการของครอบครัว	4 2.67	53 35.33	82 54.67	11 7.33	1.33	0.65	น้อย
3.8 สมาชิกในครอบครัวไม่เล่นการพนัน การเสี่ยงโชคใดๆ	9 6.00	43 28.67	67 44.67	31 20.67	1.20	0.84	น้อย
3.17 เมื่อหลานกระทำความผิดจะได้รับการทำโทษโดยการตำท้อทุบตี หรือให้อุดอาหาร เป็นต้น	20 13.33	41 27.33	50 33.33	39 26.00	1.28	1.00	น้อย
4. ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว							
4.5 สมาชิกในครอบครัวพูดคุยกันดี ใช้เหตุผล ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ดูตัวว่ากล่าวกัน ไม่ใช้ความรุนแรง	17 11.33	114 76.00	19 12.67	0 0.00	1.99	0.49	ปานกลาง
5. ปฏิสัมพันธ์ในชุมชน							
5.2 สมาชิกในครอบครัวของท่านไม่มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อสังคม เช่น ทำลายข้าวของ ขโมย ทะเลาะวิวาท	62 41.33	77 51.33	11 7.33	0 0.00	2.34	2.61	ดี
6. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก							
6.1 ครอบครัวของท่านมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง และติดต่อสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ ยานยนต์ และอินเทอร์เน็ต	36 24.00	84 56.00	30 20.00	0 0.00	2.04	0.66	ปานกลาง
โดยภาพรวม ท่านคิดว่าครอบครัวของท่านมีความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในระดับที่ดี	14 9.33	117 78.00	18 12.00	1 0.67	1.96	0.49	ปานกลาง

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่า ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 1.96$, S.D. = 0.49) นั้น เนื่องจาก สมาชิกในครอบครัวข้ามรุ่นมีการปรับตัวให้เหมาะสมเพื่อรักษาสมดุลของครอบครัว และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นด้านปฏิสัมพันธ์ในชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 2.32$, S.D. = 0.14) อยู่ในระดับดี เนื่องจาก ครอบครัวข้ามรุ่นเป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนชนบท จึงมีวัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยกันมีการช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันข้าวปลาอาหารให้กับครอบครัวข้ามรุ่น มีการรวมกลุ่มรับประทานอาหารร่วมกัน ทำกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน ตลอดจนมีการพูดคุยถามข่าวคราวกันอยู่เสมอและอยู่ร่วมกันเสมือนเป็นญาติพี่น้องกัน สอดคล้องกับการศึกษารูปแบบการอยู่อาศัยของคนข้ามรุ่นในครอบครัวผู้ย้ายถิ่นอีสานของ วณิชชา ณรงค์ชัย³ รองลงมา คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก ($\bar{X} = 2.04$, S.D. = 0.66) อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจาก มีการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก คือ โทรศัพท์ โทรศัพท์ และมีการใช้ยานพาหนะรถจักรยานยนต์และรถยนต์ในการไปมาหาสู่กับชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล⁴ ซึ่งในครอบครัวข้ามรุ่นที่ปู่ย่าตายายเป็นผู้สูงอายุ จะมีหลานเป็นผู้คอยช่วยเหลือในการใช้โทรศัพท์ หรือแม้กระทั่งการช่วยเหลือในการขับขี่ยานพาหนะเพื่อรับส่งปู่ย่าตายายเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน⁴ ทำให้ครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนได้เป็นอย่างดี และความอยู่ดีมีสุขด้านการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (รายได้ หนี้สิน ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงบริการ) ($\bar{X} = 1.76$, S.D. = 0.09) อยู่ในระดับปานกลาง แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดนั้น เนื่องจากครอบครัวข้ามรุ่นส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเกษตรกร พื้นที่ทำมาหากินส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้น แต่ละครอบครัวจึงมีที่ทำกินไม่

มากนัก และมีรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับราคาและผลผลิตในแต่ละปี ครอบครัวส่วนใหญ่จึงมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน ประชากรวัยแรงงานจึงต้องอพยพย้ายถิ่นเพื่อทำงาน และทิ้งบุตรไว้กับปู่ย่าตายาย ทำให้ปู่ย่าตายายในครอบครัวข้ามรุ่นต้องรับผิดชอบหลักในการดูแลหลานร่วมกับการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว จึงทำให้ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ ในขณะที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้บางครอบครัวจะได้รับการช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องอุปโภคบริโภคจากวัยแรงงานที่อพยพไปทำงาน แต่เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ครอบครัวข้ามรุ่นมีสถานภาพทางการเงินพอใช้จ่ายเท่านั้น แต่ไม่มีเหลือเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น อีกทั้งครอบครัวข้ามรุ่นส่วนใหญ่มีภาระหนี้สิน จึงทำให้มองว่าการมีหลานทำให้ครอบครัวมีภาระทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ วิวรรณ คล้ายคลึง และคณะ¹⁰ พบว่า ย่ายายที่ทาบทาบทหลักแทนแม่มีความเครียดจากความรู้สึกเป็นภาระทางการเงินขัดแย้งกับการศึกษาของ เยาวลักษณ์ คำชา²¹ พบว่า ความอยู่ดีมีสุขด้านเศรษฐกิจของครอบครัวทั่วไปในตำบลบ้านดง อำเภอบุขารัตน์ จังหวัดขอนแก่นมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเกิดจากลักษณะโครงสร้างครอบครัวที่ต่างกัน และบริบทของสังคมที่ต่างกัน พื้นที่ในอำเภอบุขารัตน์ เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งอุตสาหกรรมอันเป็นแหล่งเพิ่มงานเพิ่มรายได้ มีเครือข่ายการเรียนรู้ และโครงการต่างๆ ที่ช่วยทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบวิถีชีวิตของประชาชนเพื่อนำไปสู่การบรรลุสุขภาวะ สามารถพึ่งพาตนเอง ในขณะที่พื้นที่ในตำบลทูลละอู อำเภอกูพานพื้นที่ทำกินทั้งหมดอยู่ในเขตป่าสงวน ครอบครัวจะมีพื้นที่ทำกินไม่มากนัก ถึงแม้จะมีเขื่อนน้ำพุงเป็นแหล่งประโยชน์ในการใช้เพาะปลูกและหาอาหารแต่อาจยังไม่เพียงพอับความต้องการของประชากร รองลงมา คือ ด้านการทำมาหากินหนักของครอบครัว ($\bar{X} = 1.84$, S.D. = 0.17) ถึงแม้ครอบครัวข้ามรุ่นจะมีการปรับเปลี่ยนทาบทาหน้าเพื่อดำรงไว้ซึ่งสมดุลของครอบครัวแต่

จากการพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครอบครัวรับรู้ว่ามีสมาชิกที่ทำหน้าที่ในการหารายได้ไม่เพียงพอกับความต้องการของครอบครัว อาจเป็นเพราะค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้สมาชิกในครอบครัวข้ามรุ่นยังมีการเล่นการพนัน การเสี่ยงโชค และมีหลานคือ ไม่เคารพเชื่อฟัง ซึ่งปู่ย่าตายายยังมีการทำโทษโดยการตำท้อ ทูบตี หรือให้อุดอาหารซึ่งเป็นการแสดงบทบาทในด้านลบ และด้านสุขภาพและความปลอดภัย ($\bar{x} = 1.89$, S.D. = 0.14) อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจาก สมาชิกในครอบครัวข้ามรุ่นยังมีการดื่มสุรา สูบบุหรี่ ใช้สารเสพติด หรือการใช้สารเคมีในการเกษตร อันส่งผลเสียต่อสุขภาพทั้งสิ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ดารุณี จงอุดมการณ์ และคณะ²⁰ พบว่า ครอบครัวมีความอยู่ดีมีสุขด้านความปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมและสารพิษมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อีกทั้งสมาชิกในครอบครัวข้ามรุ่นส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง การเลี้ยงหลานทำให้เกิดความเครียดเหนื่อยอ่อนเพลีย ปวดขากับการวิ่งไล่ตามหลานซึ่งอาจมีผลทำให้อาการเจ็บป่วยแย่ลง ดังนั้นถึงแม้ความอยู่ดีมีสุขด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว และด้านสุขภาพและความปลอดภัยจะอยู่ในระดับปานกลาง แต่เป็นสิ่งที่พยาบาลครอบครัวและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรให้ความสนใจ และหาแนวทางพัฒนาความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่รุนแรงในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. พยาบาลครอบครัวควรประเมินความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นและประสานความช่วยเหลือกับผู้นำชุมชน ครู อาจารย์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือครอบครัวข้ามรุ่น ด้านเศรษฐกิจ ในการจัดแหล่งเรียนรู้พัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ครอบครัวข้ามรุ่นสามารถพึ่งพาตนเอง จัดหาทุนการศึกษาให้หลานในครอบครัวข้ามรุ่นที่มีผลการเรียนดี

2. พยาบาลครอบครัวควรวางแผนส่งเสริมการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและการส่งเสริมพัฒนาการแต่ละช่วงวัย เพื่อให้ครอบครัวข้ามรุ่นเข้าใจพฤติกรรมของหลาน มีการลงโทษอย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม

3. พยาบาลครอบครัวควรวางแผนส่งเสริมด้านสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การพักผ่อนที่เพียงพอ การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การลด ละ เลิกสุราหรือสารเสพติด การพนันและอบายมุขต่าง ๆ ให้กับครอบครัวข้ามรุ่น

4. ด้านการศึกษาควรมีการเผยแพร่ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในบริบทอื่น ๆ ที่แตกต่างกันออกไป และเพิ่มเนื้อหาโครงสร้างครอบครัวแบบใหม่นี้ และความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว เพื่อให้พยาบาลครอบครัวตระหนักและสามารถดูแลครอบครัวข้ามรุ่นได้อย่างเหมาะสม

5. ด้านการวิจัย สามารถศึกษาต่อในด้าน 1) การศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นในบริบทอื่น ๆ ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งชุมชนชนบท และชุมชนเมือง 2) การศึกษาเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุข ปัญหาและความต้องการของครอบครัวข้ามรุ่นที่มีหลานในวัยที่แตกต่างกัน 3) การศึกษาผลของทุนทางสังคมต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่น

6. ด้านการวางแผนและนโยบายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการศึกษาความอยู่ดีมีสุขครอบครัวข้ามรุ่น และนำผลการศึกษาไปกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อวางแผนการพัฒนาและให้การช่วยเหลือครอบครัวข้ามรุ่นเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ เช่น การจัดงบประมาณช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในครอบครัวข้ามรุ่น การพัฒนาฝีมือแรงงานและส่งเสริมอาชีพให้กับปู่ย่าตายายและบิดามารดาของหลานให้สามารถพึ่งพาตนเอง ลดการอพยพย้ายถิ่นของวัยแรงงาน การจัดการงบประมาณพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและขยายเวลาในการดูแลเด็กในระหว่างปู่ย่าตายายต้องไปทำงาน

ข้อจำกัดการวิจัย

1. การประเมินความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นนี้เป็นการประเมินจากปู่ย่าตายาย ไม่ได้ประเมินในมุมมองของบิดามารดาและหลาน
2. ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวข้ามรุ่นที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นเพื่อทำงานของบิดามารดา
3. ครอบครัวข้ามรุ่นในตำบลหุลบุลา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร เป็นครอบครัวข้ามรุ่นในชุมชนชนบท มีบริบททางสังคมแตกต่างจากชุมชนเมือง จึงไม่สามารถอนุมานความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวข้ามรุ่นไปยังชุมชนเมืองได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการวิจัย นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ หัวหน้าโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหุลบุลา หัวหน้าอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลหุลบุลา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร สถานที่เก็บข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้มีอุปการะทุกท่านที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จไปได้เป็นอย่างดี

References

1. Yimnoi C, Thayansin S. Family life condition in which the elderly care for children alone and social service for families : Documentation for family education academic conference 2010 “Thinking and learning to fight thai family crisis”. Bangkok : Sukhothai Thammathirath open university; 2010. (in Thai)
2. Photisita C. Thai family and household changes : what we don't know? [database on the Internet] 2011. [cited 2016 April 20] Available from : <http://www2.ipsr.mahidol.ac.th/Conference-VII/Download/2011-Article-02.pdf>. (in Thai)
3. Narongchai W. Pattern of co-resident of skipped – generation in Isan migrant family. Khon Kaen university research journal 2011; 11(3):101–10.(in Thai)
4. Hanson S M H, Boyd S T. Family health care-nursing : theory practice and research. The united states of America : F.A. Davis company; 1996: 6–37.
5. The U.S. Census Bureau. Generations united: Grand Facts: Data, interpretation, and implications for caregivers [database on the Internet] 2009. [cited 2015 December 25] Available From: [http://www.brookdalefoundation.net/RAPP/RAPPpublications/GrandFacts %20Data %20Interpretation%20and%20Implications%20for%20Caregivers.pdf](http://www.brookdalefoundation.net/RAPP/RAPPpublications/GrandFacts%20Data%20Interpretation%20and%20Implications%20for%20Caregivers.pdf).
6. The U.S. Census Bureau. American community survey. [database on the Internet] 2013. [cited 2015 December 25] Available From : <http://factfinder2.census.gov>.
7. National statistical office. Labor force survey, 3rd ed. Quarter. Bangkok : National statistical Office; 2013. (in Thai)
8. Knodel J, Teerawichitchainan B, Prachuabmoh V, Pothisiri W. The situation of Thailand's older population : An update based on the 2014 survey of older persons in Thailand. Michican : Institute for social research, University of Michican; 2015.
9. Jampaklay A, Vapattanawong P, Tangchonlatip K, Richter K, Ponpai N, Hayeeteh C. Children living apart from parents due to internal migration (CLAIM). Nakhon Pathom : Institute for population and social research, Mahidol University; 2012. (in Thai)

10. Klayklueng W, Deoisres W, Wacharasin C. Factors associated with parenting stress among grandmothers raising their infant grandchildren. The journal of faculty of nursing Burapha University 2018; 26(1): 11-9. (in Thai)
11. Shakya H B, Usita P M, Eisenberg C, Wenton J, Lile S. Family well-being concerns of grandparents in skipped generation families. Journal of Gerontological Social Work 2012; 55(1): 39- 54.
12. Santhan K. Migration process of thai-traditional women massager from ISAN rural. The 12th graduate research conference Khon Kaen University; 2011. 1195-205.(in Thai)
13. Nanthamongkolchai S, Munsawaengsup C, Nanthamongkolchai C. Influence of grandparents who are grandparent on child development 6-12 years old.National demographic conference; 2007. 405-13. (in Thai)
14. Leder S, Nicholson L, Torres E. Grandparent raising grandchildren : Stress, social support, and health outcomes. Journal of Family Nursing 2007; 13(3), 332-52.
15. Yodthong D, Seeherunwong A, Kongsuriyanavin W, Pornchaikate Au Yong A. Correlation between age, care giving burden feelings and depressive symptoms in grandparents reasing their grandchildren. Thai journal of nursing council 2014; 29(1): 108-21. (in Thai)
16. Hughes M E, Waite L J, Lapierre T A, Luo Y. All in the family: The impact of caring for grandchildren on grandparents' health. Journal of Geronto B PsycholSci Soc 2007;62(2), 108-19.
17. McKeown K, Pratschke J, Haase T. Family well-being : what makes a difference?. Report to the Ceifin Centre. Insights and Initiative for a Changing Society, Town Hall, Shannon, County Clare; 2003.
18. Wollny I, Apps J, Henricson C. Can government measure family wellbeing?: a literature review. London : Family & Parenting Institute; 2010.
19. Kotchabhakdi N, Isaranurug S, Phuphaibul R, Tejaqupta C. Research report compiled between 1998-2009 : Education project for developing indicators "Family well-being", National institute for child and family development, Mahidol University; 2009. (in Thai)
20. Jongudomkarn D, Promphakping B, Klungsaeng K. A comparative study on the quality of life and well-being results of the poor families and general families by using the Khon Kaen University quality of life and well-being (KKU QoL Well) indicator assessment for local government, 2009. Khon Kaen : Khon Kaen University.(in Thai)
21. Kumcha Y. The study on family well being : Case study of Ban Dong, Ubonret district, Khon Kaen province, Master of nursing science thesis in family nursing, graduated school, Khon Kaen University; 2008 (in Thai)
22. Noor N M, Gandhi A D, Ishak I, Wok S. Social indicators Research : Development of indicators for family wellbeing in Malaysia. Springer, 2014; 115(1): 279-318.
23. Inchaithep S. Development of warm family indicators for families in Lampang province. Graduate research presentation conference, Sukhothai Thammathirat open University;

2011. (in Thai)

24. Institute for population and social research, Mahidol University. The project of well-being of Thai rural families under demographic and social changes [database on the Internet] 2016. [cited 2016 November 30] Available From:<http://knowledgefarm.in.th/wpcontent/uploads/2016/09/well-being-rural-household.pdf>.